

MARIA OSTASZ

INSPIRACJE FOLKLORYSTYCZNE W LITERATURZE DLA NAJMŁODSZYCH

W pracy *Oswajanie z kulturą. W kręgu inspiracji folklorystycznych w literaturze dla dzieci i młodzieży*¹, jej autorka, Maria Jazowska-Gumulska zajmuje się interpretacją wybranych pozycji z piśmiennictwa dla młodego odbiorcy, uwzględniając teksty z dziedziny poezji i prozy XIX i XX w. Książkę otwiera szczegółowy przegląd treści folklorystycznych w czasopismach dla dzieci i młodzieży wieku XIX. Analiza zawartości ujawnia bogactwo tematyki z zakresu folkloru rozumianego tu jako zbiór zabaw (piosenek), obrzędów, zwyczajów, które stanowią swoiste kalendarium mające na uwadze adresata dziecięcego. Liczne odnotowane legendy i podania wzbogacały bajeczną historię, a opisy osobliwości kultury innych krajów przybliżały dziecku egzotykę nieznanych mu miejsc. Materiały folklorystyczne, zamieszczone na łamach pism dla dzieci i młodzieży, zgodnie z założeniami pedagogiki pozytywistycznej, miały wzbogacić wiedzę o folklorze jako części kultury.

Interpretacji poddano poezję dla dzieci wieku XIX inspirowaną folklorem, między innymi utwory Julii Woykowskiej, Edmunda Bojanowskiego, Teofila Lenartowicza, Marii Konopnickiej, wskazując na jej związki z poetyką ludowego wiersza melicznego. Podobny typ analizy zastosowano w rozdziale, przedstawiającym wpływ folkloru podhalańskiego na lirykę dla dzieci. Osobliwości życia górali tatrzańskich obecne już są w poezji dziecięcej wieku XIX, ale egzemplifikowano zjawisko głównie twórczością wieku XX. Pieśń, taniec, zwyczaje, wierzenia górali, elementy kultury pasterskiej stały się tworzywem badanej literatury.

Autorka zajęła się także analizą *Róży bez kolców* Zofii Urbanowskiej, prozą dla dzieci i młodzieży, uwzględniającą wątki z kręgu tematyki tatrzańskiej. Utwór ten, będący wynikiem długoletnich obserwacji i gruntownych studiów nad przyrodą i kulturą górali, stanowi swoiste kompendium wiedzy etnograficznej z czasu fa-

¹ Maria Jazowska-Gumulska, *Oswajanie z kulturą. W kręgu inspiracji folklorystycznych w literaturze dla dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001.

scynacji górami i folklorem Podhala w okresie Młodej Polski. Sposób ujęcia tematu to próba analizy antropologicznej, zapoznającej z zachowaniami społeczności góralskiej, materialnymi, społecznymi i duchowymi właściwościami kultury regionu.

W równie synkretycznym utworze, jakim jest baśń *O krasnoludkach i sierotce Marysi* Maria Konopnicka wykorzystała motyw Królowej Tatry, który autorka recenzowanego zbioru poddaje analizie, wydobywając jego związki z klasyczną baśnią magiczną, ale dostrzega w nim również wyraz turystycznych fascynacji pisarki. Toponimia tej baśni jest wyjątkowo urozmaicona; wędrowcy przemierzają drogę do wyznaczonego celu w ścisłym zespoleniu z pięknem, potęgą, ale i grozą przyrody. Zastosowana w jej opisie hiperbolizacja pozwala dostrzec niedostępność niebosiężnych gór, a Królowa Tatra, jako władczyni ziemskich i podniebnych posiadłości, ma moc niezwykłą. Ta poetycka wizja odbiega nieco od konwencji klasycznej baśni i jest raczej świadectwem romantycznej lektury i pasji turystycznej Konopnickiej.

Folklor Podhala omawia się w książce Jazowskiej-Gumulskiej nie tylko jako tworzywo literackie, ale także jako źródło inspiracji w dziedzinie zdobnictwa książki dziecięcej. Osobliwe wartości tkwiące w kulturze tego regionu zostały wykorzystane przez Zofię Stryjeńską. Jej ilustracje do *Polskich bajd na tle opowieści ludowych*, utworów Zofii Rogoszówny, Kazimierzy Iłłakowiczówny czy Heleny Sobańskiej oraz współpraca z redakcją „Płomyka” wskazują na niezwykłą wyobraźnię, poczucie harmonii i znakomitą umiejętność przetwarzania elementów folkloru, wzbogacającą pozawerbalny odbiór literatury.

Najmocniej z problematyką regionalną łączy się rozdział *Dziedzictwo kulturowe w ludowej poezji Podhala dla młodego odbiorcy*. Autorka wprowadza pojęcie tożsamości kulturowej, zawiązując je do literackiego regionalizmu, łączonego tu z pojęciem „małej ojczyzny”. Sygnalizuje narastający problem uniformizacji kultury współczesnej, w której zostaje niewiele miejsca dla folkloru. Wskazuje jednak na część dorobku pisarzy ludowych i regionalnych, kierowaną do młodego odbiorcy, w której wyrażają oni troskę o zachowanie oryginalności i odmienności tej kultury, wykorzystując w swoich wierszach osobliwości gwary, opisy zwyczajów, obrzędów, wierzeń i podkreślających wyjątkową funkcję tradycji.

Interpretacja utworów literackich dla młodego odbiorcy w recenzowanej pracy ma na celu poszerzenie refleksji nad zagadnieniem tożsamości kulturowej w różnych okresach historycznych, wskazanie procesu „oswajania” z kulturą w jej aspekcie regionalnym oraz otwieranie granic piśmiennictwa dla dzieci i młodzieży dla określonych treści folklorystycznych. Autorka wykazała już wcześniej swoje kompetencje badawcze w pracach *Gęśle z jawora. O regionalnych pisarzach Podhala w dwudziestoleciu międzywojennym* (Zakopane 1990) oraz w przygotowaniu do druku i wydaniu utworów Anieli Gut-Stapińskiej *Ku jasnym dniom* (Kraków 1998).